

Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aruiibfdergisi>

Kimlik inşası çabalarının kaynaklık ettiği insan hakları ihlalleri

Human rights violations caused by identity building efforts

Uğur Keskin^{a*}, İbrahim Yüksel^b

^a Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Eskişehir, Türkiye, ugurkeskin@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2740-4120

^b Dr., Atatürk Anadolu Lisesi, Antalya, Türkiye, iyüksel56@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5173-4387

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru: 6 Nisan 2021

Kabul: 28 Nisan 2021

Anahtar kelimeler:

Kültür,

Kimlik,

İnsan Hakları,

İnşacı Yaklaşım

Makale türü:

Derleme makale

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 6 April 2021

Accepted: 28 April 2021

Keywords:

Culture,

Identity,

Human Rights,

Constructive Approach

Article type:

Review article

ÖZET

Bu makalede günümüz toplumlarında belirgin bir tartışma alanı olan kimlik kavramı üzerinde durulmaktadır. Kimlik, niteliği itibarıyla kültür kavramı ile yakın ilişki içinde bulunmasına karşılık, kendine özgü yönleri de sahip bulunmakta ve ayrı bir tartışma alanı olarak gündeme gelebilmektedir. İnşacı yaklaşım, sosyal bilimlerin çok çeşitli alanlarında tartışılmaktadır. Kimlik olgusuna da inşacı, dolayısıyla da determinist bir biçimde yaklaşıldığında ise, pek çok insan hakları ihlali ortaya çıkmaktadır. Özellikle Batılı ülkeler, demokratik söylemlerinin içine yerleştirdikleri kimlik inşası gayretlerini, kendi çıkarları üzerinden kurgulamaktadırlar. Bu durum ise “öteki” gözüyle bakılan toplum kesimlerinin temel insan haklarının ihlal edildiği pek çok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Söz konusu kimlik inşa edici (ya da algılanan kimliğin muhafaza edilme çabaları) yaklaşım, toplum kesimleri arasındaki hakkaniyeti giderek azaltmaktadır. Böylece bir görünüm karşısında, kimlik inşası gayretlerinin insanileştirilmesi ve istismar edilen bir bağlamın dışına çıkartılması, dikkate değer bir öneri olarak belirginlik kazanmaktadır. Makalede, kimlik inşası girişimlerinin, sistem kurucu ve sistem dönüştürücü rolünün, bireye ve topluma ne şekilde yansımada olduğu, yaşanan olumsuzlukların giderilmesinde ne tür yaklaşımların benimsenmesi gerektiğine dönük tartışmalara yer verilmiştir. Makalede, dünyanın politik ve ekonomik güç odaklarının, üretmek istedikleri gündem aracılığıyla, amaçlarına uygun bir kimlik inşası öngörüp öngörmedikleri ve buna koşut bir çaba içinde olup olmadıklarına ilişkin araştırma soruları oluşturulmuştur. Sonuç itibarıyla kimlik inşası çabalarının, hiç de masum olmadığı, kabul edilemez bir dizi insan hakları ihlallerine yol açtığı kanaatine ulaşılmıştır.

ABSTRACT

This article focuses on the concept of identity, which is a prominent area of discussion in today's societies. Despite being in close relationship with the concept of culture in terms of nature, identity also has its own aspects and can come up as a separate discussion area. The constructivist approach is discussed in a wide variety of social sciences. When the identity phenomenon is approached in a constructivist, hence deterministic way, many human rights violations occur. Western countries, in particular, construct the identity building efforts, which they embed in their democratic discourses, based on their own interests. This situation brings with it many negativities that the basic human rights of the social segments viewed as the “other” are violated. This identity-building (or efforts to preserve the perceived identity) approach gradually decreases the equity between segments of society. In the face of such an outlook, it becomes evident as a remarkable proposition to humanize identity-building efforts and move them out of an exploited context. In the article, discussions on how identity construction initiatives reflect the role of system builder and system transformer on individuals and society, and what kind of approaches should be adopted in eliminating the negativities experienced. In the article, research questions are raised regarding whether the political and economic power focuses of the world foresee an identity construction suitable for their purposes through the agenda they want to produce and whether they are making a parallel effort. As a result, it has been concluded that identity construction efforts are not innocent at all and have led to a series of unacceptable human rights violations.

* Sorumlu yazar / Corresponding author

E-posta / E-mail: ugurkeskin@anadolu.edu.tr

Atıf / Citation: Keskin, U. ve Yüksel, İ. (2021). Kimlik inşası çabalarının kaynaklık ettiği insan hakları ihlalleri. *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 53-61.

1. Giriş

Günümüz toplumlarında ön plana çıkan tartışma konularından birini kimlik olgusu oluşturmaktadır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ideolojik temelli çatışmaların yerini kimliğe ve kültüre dayalı etnik ya da dini çatışmalara bırakmasıyla kimlik ve kimlik inşasına dönük çabalar daha da belirginlik kazanmaya başlamıştır. Körfez Savaşı, ABD'nin Irak'ı işgali, Bosna-Hersek'te yaşanan soykırım, Güney Asya'da, Afrika'da ve dünyanın farklı birçok yerinde yaşanan, özü itibarıyla kimlik temelli çatışmalar dünyanın içinde bulunduğu başlıca sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır (Kekevi ve Kılıçoğlu, 2014). Demokrasinin beşiği olduğu öne sürülen Batı ülkelerinde aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesi, ırkçı ve mültecilere saldırıların artması, özellikle Müslümanlara ve Afrika kökenlilere yönelik fiziki saldırılar, ibadethanelerin yakılması gibi asayişe ilişkin gündelik sorunlar gibi görünen fakat özü itibarıyla kimlik ve kültüre dayalı dışlayıcı tutumlarda belirgin artışların yaşanması, sağduyulu toplum kesimlerini endişeye sevk etmektedir.

Özellikle Batılı ülkelerdeki kolluk güçlerinin ve marjinal grupların, ten rengi bakımından ayrımcı bir tutum içinde buldukları açıkça gözlemlenebilmektedir. Dış görünümü ve konuşma aksanı gibi yönlerinden hareketle çıkarımda bulunularak Afrika kökenli ya da Müslüman olduklarına kanaat getirilen bireylere yönelik ırkçı yaklaşımlar, mevcut endişeleri her geçen gün daha da artırmaktadır. Ten renginden dolayı ötekileştirilen, kötü muameleye tabi tutulan, işkence edilen hatta öldürülen bireyler için gerçekleştirilen protesto gösterilerinde yaşanan olaylar ise, kimlik sorunlarını sağlıklı bir şekilde çözemeyen toplumların hangi ekonomik gelişme düzeyine sahip olurlarsa olsunlar büyük sıkıntılar yaşadıklarını ve ilerleyen süreçlerde de yaşayabileceklerini ortaya koymaktadır.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından hazırlanan "Yurt Dışındaki Türk Vatandaşlarını Hedef Alan Saldırıları 2019" başlıklı rapora göre Avrupa ve ABD'de sadece Türk vatandaşlarına yönelik 253 nefret suçu işlenmiş bulunmaktadır. Rapor incelendiğinde, örneğin Fransa İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre 2019 yılında Müslümanlara karşı 154 vaka kayda geçmiş olup bunların 63'ü fiziki ve sözlü saldırı, 91'i ise tehdit şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. İsviçre İrkçilikle Mücadele Federal Konseyinin ırkçılık verilerine göre, ülke genelindeki ırkçı vakalar %27 artarak 2018'de 278 olan vaka sayısı 2019'da 352'ye ulaşmıştır. Bu 352 vakanın 55'i İslamofobik, 132'si ise ağırlıklı olarak Müslüman olan göçmenlere yönelik ırkçı vakalar olarak kayıtlara geçmiştir. Hollanda İçişleri Bakanlığı ve Polis Teşkilatının talimatıyla hazırlanan Hollanda Ulusal Ayrımcılık Raporu'nda da din kökenine dayalı ayrımcılığın %30 artış gösterdiği belirlenmiştir. Alman Federal Meclis kayıtlarına göre ise 2001 ile 2019 yılları arasında camileri hedef alan saldırı sayısı 550 olmuştur. Alman sivil toplum kuruluşlarının da 2019 yılında kayda geçen cami saldırı sayısı 110 olarak belirlenmiştir (ytb.gov.tr).

Yukarıda kısaca değinilen rapordaki verilerin yalnızca resmi makamlarca kayıt altına alınanlar olduğu düşünüldüğünde gerçek rakamların daha da yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ana akım medya kuruluşları tarafından yeterince gündeme taşınmasa da yerel ölçekli ve görece daha az etkinliğe sahip kaynaklarda sıklıkla Batı ülkelerinde ırkçı eylemler ve ibadethanelere gerçekleştirilen saldırı haberlerine (silahlı saldırılar, domuz başı bırakılması, tehdit ifadelerin yazılması vb.) yer verilmektedir. Akdeniz ve Ege Denizi'nde mültecilere yönelik insanlık dışı muameleler (mülteci botlarına ateş edilmesi, botların delinmesi, Türk karasularına veya açık denize zor kullanılarak sürüklenmeleri) yazılı ve görsel medyaya sıklıkla yansımaktadır. Gündelik ve münferit asayiş

olayları gibi görülen tüm bu gelişmeler aslında kimliğe dayalı hak ihlallerinin doğrudan, koşulsuz, şartsız, ilkesel bir duruşla ele alınmadığının en belirgin göstergeleri olarak ön plana çıkmaktadır.

En genel bağlamda değerlendirildiğinde, yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde pozitivist sonrası sosyal işleyişin dönüşüme uğramaya başlamasıyla birlikte, maddi temele dayandırılabilen bilimsel çalışmaların yanı sıra kültür, kimlik ve söyleme dayalı maddi olmayan unsurları ön plana çıkaran anlayışların da kendine özgü niş alanlar bulabildiği görülmektedir. Reflektivist ve yorumsamacı olarak ifade edilen bu tür anlayışlar, kendi zeminlerini giderek güçlendirmeye başlamıştır (Keohane, 1988, *aktaran*: Yetim ve Erdağ, 2018). 1980 ve 1990'lı yıllar, kültürel bağlamdaki araştırmaların artış kaydetmesiyle ilişkili olarak beşerî bilimlere doğru bir yönelmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamdaki araştırmaların amacı, çağımızda kültürün üretilme biçimlerini ve hem grupların hem de bireylerin perspektifinden kültürel kimliklerin nasıl inşa edildiğini ve düzenlendiğini anlamaktır (Sladek, 2020). Dolayısıyla, bu makaledeki anlatımların genel kapsamını teşkil eden "kimlik inşası" ekseninde literatürde çok sayıda çalışmanın yürütüldüğü görülebilmektedir. Çalışmalara daha yakından bakıldığında ise tarihsel ve dönemsal ayrımlara dayalı olarak gerçekleştirilen (Çağlayan, 2014; Aslan ve Alkış, 2015; İmlı, 2019) ya da yakın dönem gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan kimlik inşa çabaları (Ahmad, 2003; Milas, 2000; Tokgöz Bakıroğlu, 2013; Sütüoğlu 2015; Özdemir ve Çetinkaya, 2015; Doğan, 2019; Zinderen, 2020) gibi pek çok farklı alanlarda çalışmaların yürütüldüğü anlaşılabilmektedir. Buna karşın, "kimlik inşası" ve "insan hakları ihlalleri" özelinde doğrudan doğruya yürütülmüş çalışmalara rastlanamamakla birlikte, söz konusu iki anahtar kavram ile dolaylı bir ilişki bağlamında ele alınabilecek sınırlı sayıda (Altın Öztürk, 2013; Köylü, 2018; Düger, 2020; Kolçak ve Ercan, 2020) çalışmalar yürütülmüş bulunmaktadır. Söz konusu durumdan dolayı bu makale, ifade edilen çalışma alanlarının birlikte değerlendirilmesine katkı sağlayabilme amacıyla kaleme alınmıştır.

Günümüz dünyasında, yazılı ve görsel medya da dâhil olmak üzere toplumsal algıya nüfuz edebilecek tüm unsurlar, hâlihazır gerçekliği, kendi üst amaçları doğrultusunda yönlendirmeye ve olguları kendi belirledikleri çerçevede servis etmek istedikleri varsayımını ileri sürmek mümkün görünmektedir. Böylesi bir durum ise gündem oluşturma konusunda içerik sağlayıcı/oluşturucu rolündeki unsurları daha baskın bir konuma taşıyarak, etkileşimsel süreçlerde normalde olması gereken "karşılıklık/mütekabiliyet" anlayışını zayıflatmakta ve algılanan gerçekliklerinin görünümü tek yanlı olarak yapılandırabilmektedirler. Kimlik inşası arayışları doğrultusunda işe koşularak toplumsal kesimlerin algılarına hükmetme çabaları da söz konusu tek yanlı bağımlılık ilişkisini güçlendirmeye amaçlamaktadır. Bu makalede, ifade edilen varsayımdan yola çıkılarak aşağıdaki önermede bulunmaktadır.

Önerme: Dünyadaki ekonomik ve politik güç odakları, yumuşak güç güç unsuru olan kimlik inşası aracılığıyla, kişisel düzey de dâhil olmak üzere erişebileceği tüm beşerî mecralar ile etkileşime girerek, algılatmak istedikleri bir gerçeklik inşa etmeyi amaçlamaktadırlar.

Yukarıdaki önermeye göre, konusuna sistemli ve eleştirel bir bakışla yaklaşılarak incelendiği takdirde, gerçekleştirmek istenilen kimlik inşası olgusunun çözümlenebilmesi mümkün görünmektedir. Herhangi bir gizli bilgiyi ifşa etme ya da örtük bilgiyi dışsallaştırma çabasına girişmesizin, yalnızca açık kaynaklardaki bilgilerin ilişkisel bir biçimde ele alınması bile yazılı ve görsel anlatı unsurlarındaki içerikleri anlamlandırmaya sağlayabilmektedir. Makalenin temel önermesi bağlamında aşağıdaki soruların cevaplanması hedeflenmektedir.

Araştırma Sorusu 1: Dünyanın politik ve ekonomik güç üreticileri, aynı zamanda gündemi de üretmek suretiyle, istedikleri niteliklere uygun

bir kimlik inşası mı öngörmektedirler?

Araştırma Sorusu 2: Kimlik inşasına dönük olarak yürütülen çabalar, insan hakları bağlamında ne tür ihlallerin ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir?

Bu makalenin amacı, içeriği ve yapılandırıldığı kavramsal ve düşünsel düzlemin yeterli bir yetkinlikte izah edilebildiği ölçüde, araştırma sorularının cevaplanması sağlanabilecektir. Literatür incelemesi üzerinden tartışmaların yürütüldüğü makalede inşacı görüşün, kimlik tartışmalarına olan yansımaları ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda; kimlik, kimlik inşası ve insan hakları kavramları, düşünsel arka planlarıyla birlikte ele alınmıştır. Kimlik olgusunun inşacı yönü analiz edilirken sistem kurucu ve dönüştürücü nitelikleri açıklanarak kimlik inşa çabalarına bağlı olarak ortaya çıkan insan hakları ihlalleri izah edilmeye çalışılmıştır.

2. Yöntem

Bu makalede, literatür taraması kapsamında edinilen çıkarsamalar bağlamında teorik tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Anahtar kavramlar çerçevesinde gerçekleştirilen kaynak taramalarında, makalenin ana eksen anlatımlarıyla doğrudan ilişkisi bulunan geçmiş tarihli sınırlı kaynağa rastlanmaması, çalışmanın tartışma ve değerlendirmelere dayalı yönünü öne çıkarmaktadır. Nitel inceleme olan bu makale, “durum çalışması” yöntemi ile kaleme alınmıştır. Zira Creswell’e (2018) göre durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşama ya da sınırlı bir sisteme (duruma) ilişkin erişilebilir bilgi kaynakları vasıtasıyla belirli bir durumu betimlediği ya da durum temaları ortaya çıkardığı bir inceleme/araştırma sürecini ifade etmektedir. Sonuç olarak, durum çalışması anlayışı doğrultusunda yürütülen bu makalede, kimlik inşası anlayışı doğrultusundaki izah biçimleri, çıkarsama ve tartışmalara yer verilmiştir.

İbni Sina’ya göre araştırma mantığı, önce kavramları sonra da olumlamaları incelemektedir (Ülken, 2020). Diğer bilimsel çalışmalarda olduğu gibi bu makalede de önce kavramlar (kimlik inşası ve insan hakları ihlalleri), daha sonra ise bu kavramları olumlayan bulgular analiz edilmiştir. Burada bahsi geçen “olumlama”, elbette ki ilk bakışta olumsuz çağrışımlar uyandıran makalenin “kimlik inşası” ve “insan hakları ihlalleri” kavramlarının kendilerinden menkul bir olumlamayı ifade etmemektedir. Söz konusu olumlama, kavramların birbirleri arasında ortaya çıkan (ve literatürde ayrı ayrı araştırma ve incelemelere konu edilen) bir biçimdeki olumlamayı ifade etmektedir.

3. Düşünsel Arka Plan ve Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmada yer verilen başlıca kavramlara ilişkin anlatımlar, aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmaktadır.

3.1. Kimlik ve Kimlik İnşası Kavramları

Yapısalcı anlayış, sosyal ilişkileri izah etmenin kendine özgü bir biçimi olarak kabul edilmektedir. Yapısalcılık, toplumla ilgili birçok konuya ilişkin görüş ortaya koymaktadır. Doğal olarak, insanların sosyal varlığına ve diğer insanlarla sosyal ilişkilerine bağlı olarak gündeme gelen kimlik ve kimlik inşası kavramlarını da yapısalcı görüş bağlamında değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Yapısalcı anlayış, düşünsel temeli bakımından antik çağlardan itibaren çeşitli biçimlerde ortaya çıkmış olan atomcu görüş ile temellendirebilmek mümkün görünmektedir. Zira atomcu görüşten hareket edildiğinde, alfabenin aynı harflerinin hem komedi hem de trajedi oluşturabilmesi gibi, gerçeklik taşlarını inşa ederek farklı nesnel oluşturulabilmektedir. Farklı şekillerde birleşerek ve ayrılarak birbirinden

farklı oluşumlar meydana getirebilmektedirler. Bu suretle bütün yapılar, atomların bileşiminden meydana gelmektedir (Thilly, 2016).

Yapısalcı anlayış için bir başka düşünsel temellendirmeyi ise ütopyacı literatür üzerinden izah etmek mümkün olabilmektedir. Platon, yalnızca sistematik felsefenin değil, çağdaş yazında “ütopyacı literatür” olarak anılan alanın da kurucusu olmuştur. Platon hem Devlet hem de Yasalar adlı eserleri ile ütopyacı geleneği başlatmış, Farabi başta olmak üzere birçok düşünür ise bu geleneği sürdürmüştür. Alana özgün adını ise 1516 yılında kaleme aldığı Utopia adlı eseriyle Thomas More olmuştur. Yüzyıllar öncesinden günümüze gelinceye dek bu alanda yazılan onlarca eser, asıl itibarıyla çağdaş yapısalcı anlayışın da temellerini teşkil etmektedir.

Ütopya, “hiçbir yerde” anlamı taşımaktadır. Buna karşılık; kavram itibarıyla, bir yerde bulunduğu düşünülmekte ya da bir yerde inşa edilmesi arzu edilmektedir. Dolayısıyla ütopyacı anlayış, toplumsal değişme özlemini, içinde bulunulan durumu yadsımayı ve gönüllerde yatan güzel bir gelecek tasarımı betimlemektedir. Bu yönüyle ütopya, inşa edilmesi tasavvur edilen ideal bir toplumu/örgütlenmeyi/yapılanmayı ifade etmektedir (Özkiraz, 2003). Ütopya (dolayısıyla da distopyacı) literatürün kapsamı, bu makalenin yazım amacı ve hacmini aşmaktadır. Örnek vermek gerekirse Orwell’in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romanına kısaca değinmek gerekmektedir. Romanda, Okyanusya adlı ülkede Yenidil adlı evrensel bir dilin inşa edilmesine dönük kapsamlı bir toplumsal mühendislik yürütülmektedir. Bu dil aracılığıyla toplumun düşünsel olarak da yenide inşa edilmesi amaçlanmaktadır. Özetle bu romanda dil unsuru, toplumun topyekûn ve istedik yönde inşa edilmesinin bir aracı olarak işe koşulmaktadır (Orwell, 2021). Orwell’in öncülü olan Wells’in (2020) Doktor Moreau’nun Adası romanında ise uzak bir adadaki Moreau karakteri, insan ve hayvan genlerinin bileşiminden oluşan varlıklar üretmektedir. Kimlikleri yarı gelişmiş yaratıkların, zaman içinde benlik ve kimlik duyguları etkileşime girmekte, bu durum ise giderek içinden çıkılmaz sorunlara yol açmaktadır. Sartre’e (1995) göre, elbette ki düşünülme (ütopya) toplumu tasarlanabilmektedir fakat şimdilik insanlığın elinde bunu gerçekleştirebilecek araçlar bulunmamaktadır. Buna karşın, ütopyacı yaklaşımlar, hiç olmazsa literatürün hangi koşullarda ve ne tür bir ilişkisellik içinde ortaya çıktığının görülmesine yardım etmektedir.

Hem kişisel hem de toplumsal kimliğin inşasında anlatılar anlamlı bir yere sahip bulunmaktadır (Fulford, 2019). Norman Cantor, büyük ortaçağ tarihçilerini anlattığı kitabına *Inventing the Middle Ages* (Ortaçağı İcat Etmek) adını vermiştir. Bu başlık, tarih yazımını bir yaratım ve inşa süreci olarak algılayan günümüz bakış açısını oldukça net bir biçimde özetlemektedir (Fulford, 2019). On dokuzuncu yüzyıl düşünürü Bon Gustave Le Bon, tarih de dâhil olmak üzere bütün anlatı türlerinden çok daha karmaşık bir yapıya vurgu yapmaktadır. Bon’a (2020) göre, anlatıları meydana getiren dilden daha karmaşık, mantıklı ve fevkalade başka bir yapı bulunmamaktadır. Böylesine hayranlık uyandıracak şekilde düzenlenmiş ustalıklı yapı dildir. En bilgili akademisyenlerin, en itibarlı dilbilgisi uzmanlarının tek yapabildiği ise dillerin tabi oldukları kuralları kaydetmektir ve onları inşa etmekten bütünüyle acizdirler. Bon’a (2020) göre kimlik, bir kez inşa edildikten sonra bunun değiştirilmesi oldukça güçleşmesine karşın, ancak orta veya uzun vadede belirli ölçülerde edinilen kimlikte bazı değişimler meydana gelebilmektedir.

Yukarıdaki anlatımlarda dile getirilen ve dilin (dile konu olan bütün anlatı türlerinin) başlı başına birer “sistem” olduğu görüşü, Saussure 1916 yılında yazdığı Genel Dilbilim Dersleri kitabına dayanmaktadır. Bu görüş, özellikle Jacobson, Gremias ve Benveniste gibi yazarların katkısıyla daha çok bilinir olmaya başlamıştır (Yücel, 2020). Pozitivist yönü ağır basan bu anlayış, dünyayı, büyük ölçüde öznenin (aktörün/failin) ilgi ve müdahalesinden, azade bir biçimde değerlendirme eğilimine sahip

bulunmakta (Doğan, 2006) ve “yapı” unsurunu ön plana çıkarmaktadır. Bourdieu (2018) ise dile ve onun unsurlarına örneğin anlatı metinlerine aşırı önem atfedilmesini “metin fetişizmi” olarak nitelendirmektedir. Bu görüşün savunucuları için anlatı unsuru olan metin, alfa ve omegadır (başlangıç ve son); felsefi bir metni, hukuki bir kaideyi, bir şiiri anlamak söz konusu olduğunda lafızdan (metnin kelimesi kelimesine anlamından) başka bilinmesi gereken hiçbir şey bulunmamaktadır. Yapısalcı anlayış, literatürde çoğunlukla köken olarak Nietzsche, Freud ve Marks’a dayandırılmaktadır. Saussure, Lacan, Levi-Strauss, Foucault, Deleuze, ve Lyotard gibi temsilcilerle bu anlayışın sürdürüldüğü vurgulanmaktadır (Dekens, 2017). Bu makalede ise yapısalcı anlayış hem atomcu felsefeye hem de ütopyacı literatür ile temellendirilebilecek unsurlara değinilmiştir. Son çözümlemede, dilsel anlatıları yoruma kapalı bir açıklama çabasına girmesi nedeniyle yapısalcı anlayışın, Wittgenstein’in (2016) birinci dönem görüşlerine çok daha yakın olduğunu belirtmeyi ihmal etmemek gerekmektedir.

Yukarıdaki anlatımlarda da görülebileceği üzere, kimlik inşası çabalarını yüzyıllar öncesine temellendirmek mümkün olmasına karşın kimlik, herkesin üzerinde uzlaştığı ortak bir tanımının yapılmasının zor olduğu kavramlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Günlük dilde kimlik, kişilikle, imgeyle ya da başka kavramlarla karıştırılabilmektedir. Kimlik kavramı, İslam anlayışında “haddini bilmek” şeklindeki bir davranışsal boyut ile Batı dünyasında ise etik felsefesinin kendine özgü konularından birini oluşturmaktadır. Batı dillerinde kimlik kavramı, özdeşlik anlamında olan identite/identity kökünden türetilmesi yönüyle “malul” bir görünüm sergilemektedir. Zira gerçek kişilerin, sanal kimlikleriyle birebir özdeş olduğunu öne sürmek çok da makul bir yaklaşım olarak görünmemektedir (Güvenç, 2009).

Köseoğlu (2018), kimliğin milli bir yönü olduğunu ifade ederek; kimliğin milli kültürün ferdi ve toplumsal planda ortaya çıkan şekli olduğunu, bireyleri ve toplumları birbirinden ayıran özelliklerin toplamı olduğunu vurgulamaktadır. Kimlik unsurunun ifade edilmesinde, bireyin kendi varlığının, diğerleri karşısındaki algısı belirleyici bir yöne sahip bulunmaktadır. Küresel dünya anlayışında sınır anlayışının esneklik kazanması da ilave bir husus olarak, farklı kimliklerin kültürlerin karşı karşıya gelmeleri, buna bağlı olarak da çeşitli sorunların ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir.

Kimlik, bireyin kendisini ifade ederken dış dünyaya karşı öne sürülen kendini diğerlerinden ayırt etmeye yarayan bir araç olma niteliği taşımaktadır. En öz biçimiyle kimlik, ötekine göre tanımlanmakta, yorumlanmakta ve anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda Derida’nın belirttiği gibi tüm kimlikler ancak kendi farklılıklarıyla var olabilmektedir. Dolayısıyla da her kimlik, bir anlamda “öteki” anlamı taşımaktadır (Kekevi ve Kılıçoğlu, 2014).

İnsanoğlunun kimlik arayışı tarih boyunca devam edegelmiştir. “Kimiz, nereden geldik, nereye gidiyoruz” gibi sorular, cevabı aranan temel hususları teşkil etmektedir. Bu yönüyle kimlik, birey ve toplumun kendini bilmesi, belirli bir tarih ve varlık bilincine sahip olması ve onu koruması açısından etkin değer ifade etmektedir. Kimlik arayışı ve bunalımı yaşayan birey ve toplumlar, diğerlerine karşı varoluşsal bir duruş sergilemeye ve varlıklarını karşı tarafa kabul ettirme çabasına girişmektedirler. Dolayısıyla, kimlik kavramına koşut ya da karşıt olarak ötekinin imgesi, içinde bulunulan çağın kaçınılmaz bir olgusu olarak gündeme gelmektedir.

İnsanoğlu çok boyutlu bir varlık olduğu için, dünya üzerinde birçok farklı kimlik tanımlamak mümkün olabilmektedir. İşte bu farklı kimliklerin küreselleşmeye karşı karşıya gelmeleri özellikle göçle, mülteci olarak başka ülkelere gitmek zorunda kalanlar yerleşik kimliklerin dışlanmasına, ötekileştirmelerine maruz kalma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

3.2. İnsan Hakları Kavramı

İnsan haklarını düzenlemeye yönelik olarak düzenlenen ve tarihi nitelik taşıyan bildirgeler, evrensel hukuk anlayışının ortaya çıkmasına anlamlı katkılar sağlamıştır. Bu tür bildirgeler, hem insan haklarının güvence altına alınmasına hem de hukuk sistemleri ve temel insanlık değerlerinin biçimlenmesinde önemli roller üstlenmiştir. 622 yılında üzerinde mutabakata varılarak yürürlüğe konulan Medine Sözleşmesi, Hz. Muhammed’in; Müslüman, Yahudi, Hıristiyan ve Paganlarla 47 madde kapsamında imzalanan kardeşlik, vatandaşlık ve yardımlaşma mukavelesi olma niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla Medine Sözleşmesi, farklı inançlardaki toplulukların din ve vicdan hürriyetine sahip olarak bir arada yaşama bildirgesi olarak tarihi bir yere sahip bulunmaktadır. Bu sözleşmede şehrin idari yapılanması tanımlanmış, şehrin öz savunma gereksinimleri ve dışarıya karşı benimseyeceği temel ilkeler saptanarak, çağdaş anlamdaki sosyal sigorta sistemi benzeri bir düzenleme yürürlüğe konulmuştur (Sardar ve Malik, 1996).

İngiliz Kralı John tarafından imzalanarak beyan edilen Magna Carta Libertatum’un ancak belirli maddeleri günümüze ulaşabilmiştir. Günümüze ulaşabilen söz konusu maddelerde, bireylerin çalışma haklarını düzenlemeye dönük hususlar güvence altına alınarak vergi düzenlemeleri yürürlüğe konulmuştur. Magna Carta’dan da esinlenen Hugo Grotius (1583-1645) ise doğal hukuk anlayışına ilişkin öncü görüşler geliştirerek, Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin düşünsel temellerine anlamlı katkılar sağlamıştır. Grotius’un antik görüşlerden devşirip canlandırdığı doğal hukuk yaklaşımı, günümüze kadar büyük bir değişime göstermesizin ve sağlıklı bir temel oluşturacak şekilde gelmiştir. Nitekim Fransız Devriminin “İnsan Hakları Bildirisi” ve Birleşmiş Milletlerin “İnsan Hakları” anlayışları bu temel üzerine inşa edilmiştir. Grotius’un hak anlayışlarına dayalı doğal hukuk görüşü, belirli hakların insanın doğasında bulunduğunu kabul etmektedir. Söz konusu haklar, tıpkı insan doğası gibi her yerde ve bütün zaman dilimlerinde değişmeye uğramaksızın aynı şekilde kalması gerekmektedir. Her bir bireyde ve bütün toplumlarda aynı niteliği taşıyan bu doğal hukuk anlayışının gerçekleştirilebilmesi için ise reel bir güce, devlet gücüne gereksinim duyulmaktadır (Gökberk, 1999).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ile yaşanan yıkımların, katliamların ve kaynaklık ettiği diğer sorunların çözümü konusunda devletlerin benzer çatışmaların yaşanmaması için 10 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kabul edilmiştir. Bağlayıcı olmamasına rağmen bu bildirgenin yayınlanmasıyla insan hakları, düşünce ve siyaset dünyasının merkezine geri dönülemez bir şekilde yerleşmiş, uluslararası ilişkilerin ayrılmaz bir parçası olmuş ve küresel ahlak normları haline gelmiş bulunmaktadır (Birinci, 2017). Ülkemizde de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi, 6 Nisan 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir (tbmm.gov.tr). Toplam 30 maddeden oluşan bu bildirmede bütün insanların eşit, yaşam hakkının kutsal olduğu, dil, din, ırk, inanç vb. hiçbir nedenle ayrımcılığa, zulme, haksız muameleye tabi tutulmayacağı, seyahat özgürlüğü gibi temel haklar sıralanmıştır.

Devletlerin bizzat güvencesi altında olması gerekliliği ve zorunluluğu yüzyıllar öncesinde ortaya konulan görüşler, günümüz dünyasına taşınmış bulunmaktadır. Günümüzde hemen hemen bütün toplumlarda insan hakları doğal ve olağan bir hal olarak görülmektedir. Temel insan hakları her ne kadar doğal olarak kabul edilse de bu haklar, tam ve gerçek anlamıyla son yüzyılda kazanılabilmektedir. İnsanlık tarihi, bu haklara ulaşmak için çok kanlı mücadelelere sahne olmuştur (Burry, 1995). İnsanın doğuştan getirdiği özellikleri onu değerli bir varlık kılmaktadır. Her insanda bulunan ve insanın sadece insan olmasından kaynaklanan bu özelliklerin korunması

ve geliştirilmesi fikri “insan hakları” kavramının temelini oluşturmaktadır (Kuçuradi, 1998). Her ne kadar insan hakları, doğal hukukun bir gereği olarak kabul edilse de günümüz toplumlarının birçoğunda halen ciddi tartışmaların, gerilimlerin hatta çatışmaların devam ettiği görülebilmektedir.

İnsan haklarının vazgeçilemez ve devredilemez olmaları, bu hakların niteliksel bakımdan da evrensel olduklarının göstergelerindedir. İnsan hakları bilincinin gelişmesi ile bunların herkeşçe korunması gereken haklar olduğu düşüncesi günümüzde yaygınlık kazanmış bulunmaktadır (Gül, 2013). Ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmelerin de katkısıyla, insan hakları alanındaki düşünceler hızla yaygınlaştırmakta ve var olan farkındalık seviyesi her geçen gün daha da artmaktadır.

Toplumlar ve bireylerin kendilerini tanımlarken bazen kültürel öğeleri ön plana aldıkları, bazen de ırki öğeleri ön plana aldıkları gözlemlenmektedir. Günümüzde toplumların ve bireylerin kendilerini tanımlamalarında dil, din, etnik köken ve ortak tarih gibi özelliklerden yola çıkarak kendilerini ifade ettikleri görülebilmektedir. Söz konusu anlayış, tarih boyunca da benzer bir biçimde ifade bulmuştur. İnsan hakları, özellikle çağdaş dünyanın başlıca tartışma konuları arasında yer almış ayrıca tarih boyunca da çok zorlu mücadelelerden geçerek günümüze ulaşmıştır. Günümüzde de hâlihazırda hem ulusal hem uluslararası alandaki ilişkili tartışmalarla birlikte anılan bir unsur olmayı sürdürmektedir.

4. Analiz: Kimlik Olgusunun İnşacı Yönüyle İncelenmesi

Tarih boyunca kimlik sorunları geleneksel toplumlarda çok fazla sorun yaratmayan bir olgu olma özelliği taşımıştır. Küreselleşme ile ortaya çıkan belirsizlik durumunu niteleyen gelişmelerin en önemlilerinden biri, farklılıkların tanınması olarak öne çıkmıştır. Söz konusu durum, kimlik söylemlerinin gündelik yaşamda ve siyasal düzlemde son derece etkili olmasını daha da güçlendirmiştir (Keyman, 1997).

İmparatorluklar, birbirinden farklı kimliklere sahip toplumları bir arada harmanlamışlar ve bu konu özelinde çok büyük sorunlarla yüzleşmemişlerdir. Fransız Devrimi sonrasında ise ulus devletler ortaya çıkmaya başlamış ve bu devletler, konjonktürel koşullara göre, geleneksel toplumların esnek, geçişken, çok-katmanlı, çok kültürlü ve adem-i merkezîyetçi kimliklerinin yerine katı, tek-boyutlu ve merkezi kimlikler inşa etmeye çalışmışlardır. Diğer bir ifadeyle modernleşme kimi zamanlarda tarihsel ve coğrafi bağlamı dışlayarak bireyleri ve toplumları simetrik ve düz gelişim çizgileri aramaya zorlamıştır (Gülalp, 2007).

Bireylerin kendilerini dış dünyaya karşı tanımlamalarının en önemli unsuru olan kimlik, ulus devletlerin sorgulanmaya ve çözülmeye başladıkları döneme girilmesiyle çok daha karmaşık bir durum almaya başlamıştır. İmparatorlukların dağılmasıyla heterojen toplum yapılarından tek bir ulus oluşturma çabasıyla girilen süreç, küreselleşmeyle tekrar sorgulanmaya başlamıştır. Bu dönüşümün yol açtığı kültürel sarsıntılar ise hâlihazırda devam etmektedir. Sosyolojik anlamda sorunun bir tarafını ulus-devletlerin dar ve katı kimlik tanımları ile bir ulus inşa çabaları, bir diğer boyutunu ise mevcut kimliklerin, aidiyetlerin küresel kapitalizm ve tüketim kültürü tarafından aşındırılması, törpülenmesi ile şekillendirilmeye çalışılması oluşturmaktadır. Gerçekte yerellik-evrensellik karşılaşması olarak ifade edilen bu süreç, aslında kendisini ahlaki bir sorun olarak yeniden ifade etmek zorunda kalmaktadır. Bu noktada farklı olanın farkına varan ve insanı merkeze alan demokratik açılımlar ve yapılanmalar belirleyici bir önem taşımaktadır (Kolukıncı, 2008).

Kültürel kimlik temelli taleplerle çatışmaların bir yandan 1980'lere damgasını vuran post-modernizm sürecinde, 1990'lardan günümüze gittikçe etkilerini artıran küreselleşmeyle öte yandan 1991'de Sovyetlerin

dağılmasıyla iki kutuplu dünya siyasal sisteminin sona ermesi ayrıca XXI. yüzyılın ilk yıllarında yaşanan çok önemli sonuçlar doğuran 11 Eylül Saldırıları sonrası bazı ülkelerin politikalarını bunlara göre şekillendirdiklerine şahit olunmaktadır (Keyman, 2009). Farklılık ve çoğulculuk günümüzde hiç olmadığı kadar politik, etik ve benzeri nedenlerle gündemde kalmaktadır. Fransız Devrimi öncesine kadar, toplum ve kültür denince daha çok homojen bir yapı anlaşılırmaktayken, devrim sonrası anlayışı benimseyen ülkelerin felsefelerinde sınıfsız ve kaynaşmış bir kitle oldukları fikri genel olarak hâkim anlayış olmuştur. Bu homojen toplum anlayışı, farklılıkları görmezden gelerek, yok sayarak zamanla ortadan kalkacağı inancına sahip bir bakış açısını ifade etmektedir. Buna karşın sonuç, beklenildiği gibi olmamış, geçmiş yıllarda çeşitli nedenlerle kimliklerini ifade edemeyen unsurlar günümüzde belirgin bir biçimde kendilerini göstermeye başlamıştır. Bu farklı kimlikleri ortaya koymada çoğulculuğun önündeki en büyük engel ise homojen toplum inşa etme çabaları olmuştur. Özellikle aşırı milliyetçi akımlar, farklı kimlikleri kendilerine tehdit olarak gördükleri için çok sert bir şekilde onlarla mücadeleye girişmektedir. Bu çatışmalar ise zaman zaman toplumların huzurunu ve güvenliğini tehdit edecek boyutlara ulaşabilmektedir.

1990'ların başında Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla liberal demokrasi evrensel bir siyasal, ekonomik ve kültürel düzen yaratacağını ve artık tarihin sonunun geldiğini söyleyen Fukuyama'nın aksine, kimlik taleplerinin ve çatışmalarının merkezinde oluşarak giderek güçlenen ve dünyadaki yönetsel anlayışların işleyişine yön veren farklılıkların hayata geçirilmesi ve tanınması diye tanımlanabilecek bir mücadeleye tanık olunmuştur (Keyman, 2009).

Modern öncesi topluluk aidiyetleri çerçevesinde biçimlenen kimlikler, özellikle son yıllarda oldukça farklılaşmaya yüz tutmuş ve dikkat çekici bir biçimde siyasallaşmaya başlamıştır. Birbirinden oldukça farklılaşan kimliklerin bir arada yaşaması olgusu, günümüz toplumlarının yüzleştiği en hassas konular arasında yerini almıştır. Feminist, dini, etnik ve benzeri hareketler kendi kimliklerini toplumda diledikleri gibi yaşamak isteklerini daha yüksek bir sesle dile getirmeye başlamıştır. Bu ise kaçınılmaz birtakım toplumsal gruplar arasındaki anlaşmazlıkları ortaya çıkarmıştır.

El-hüküm li-men galeb “hüküm galibindir, hak kuvvetli olanındır” (Ahmet Mithat Efendi, 2021) anlayışı nedeniyle uzun yıllardır talepleri dikkate alınmayan, ihmal edilen farklı kimlik sahibi bireyler/gruplar dünyadaki gelişmelere paralel gelişen liberal çoğulculuk ortamında taleplerini daha yüksek sesle ifade etmeye ve hâkim ideolojinin kendilerini dışladığı birçok alanda seslerini duyurmaya başlamışlardır. Ekonomik olarak belli bir güce ulaşmaları ve bürokraside yükselmeleri de hâkim ideolojilerin tepkisiyle karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Oysa günümüz koşulları artık bu tür kimlik taleplerinin görmezden gelinmesine pek de imkân tanımamaktadır. Bu talepleri görmezden gelen toplumlar ise ayaklanma, protesto, çatışma ve hatta iç savaş gibi tehditlerle karşı karşıya kalabilmektedirler.

4.1. Kimliğin Sistem Kurucu ve Dönüştürücü Nitelikleri

Ulus devletlerinin ve resmî ideolojilerin sorgulanması sonucunda ulus devletlerin çözümlenme sürecine girmesinde; başta dini kimlikler olmak üzere kültürel kimliklerin “sistem kurucu” özelliğine bir kanıt olarak gösterilebilmektedir (Karaman, 2014). Farklı etnik, dini vb. kimlik taleplerinin eşit değerde tanınmaması çok uluslu devletlerin, çok dinli devletlerin parçalanmalarına bile neden olduğu/olabileceği açıkça görülebilmektedir. Özellikle farklı etnik kimlik taleplerinin milliyetçi bakışla şiddetle bastırılmaya çalışılması çok daha büyük çatışmalara neden olmaktadır. Günümüz toplumlarında dinsel, etnik, kültürel vb. temellerde

ortaya çıkan taleplere ve çatışmalara gönderme yapmadan, yaşadığımız dünyayı anlamak, bu sorunlara kalıcı çözümler bulmadan istikrarlı ve güvenli bir ülkeden/dünyadan söz etmek pek mümkün gözükmemektedir.

Çağdaş yaşamda kültürel kimlik olgusu “sistem kurucu ve sistem dönüştürücü” bir toplumsal gerçeklik olarak kendini göstermektedir. Toplumsal gerçeklik olarak, kültürel kimlik olgusuyla bu olgunun ortaya çıkardığı kendini tanımlama anlayışı, yaşadığımız dünya siyaseti içinde siyasal ve ekonomik alanların gölgesinde bırakılmaya çalışılmaktadır. Oysa kimlik ve kültür olgularının, birer türev biçiminde ortaya çıkan ve bu şekilde yapılanan ikincil öneme sahip unsurlar olarak görülmemesi gerekmektedir. (Keyman, 2009). Aksine, istikrar ve güven içinde bir ülke/dünya düzenini sağlamak için kültürel, etnik kimliklere ve yarattıkları tanınma siyasetine sistem kurucu ve sistem dönüştürücü birer toplumsal gerçeklik olarak yaklaşılması ve bu olguyu iyice anlayıp uzun vadeli çözümlerin bulunması gerekmektedir.

Küreselleşme, teorik ve ideolojik temelleri, çeşitliliği, farklılığı, yöresel özellikleri ve çoğulculuğu öne alan postmodernizmden ve kimlikleri benzerlerinden çok farklılıklar üstüne inşa etmeye çalışan çok kültürcü politikalara dayanmaktadır. Bu durum 400 yıllık geçmişe sahip modernite projesinin inşa ettiği ulus devlet modelinde gedikler açılmaya başladığını göstermektedir (Duman 2009). Modernitenin homojen bir toplum oluşturma çabası ve bu çabanın farklılıkları bir potada eritme politikası büyük oranda başarısızlıkla sonuçlanmış gibi gözükmektedir. Günümüzde ise daha çok kültürel farklılıklara dayalı siyasetin öne çıktığı görülmektedir. Günümüz toplumlarında küreselleşme sonucu kültürel kimliklerin tanınma ve özerklik taleplerinin toplumlar için sistem kurucu ve sistem dönüştürücü olarak bu süreci iyi yöneten toplumlara fırsatlar sunduğunu, süreci yönetme de başarısız olanlar içinse ciddi tehditler içerdiğini söyleyebilmek mümkün görünmektedir. Bu anlamda küreselleşmenin neden olduğu en belirgin problem, bir yandan farklılıkları ve heterojenliği meşrulaştırırken öte yandan farklılıkları bir ayrıcalık düzeyine çıkartması ve sahip olunan kimlik ve değerleri diğer toplumsal kesimler üzerinde bir baskı aracına dönüştürmesi çeşitli problemlere neden olmakta ve çatışmaları tetiklemektedir.

Günümüz toplumlarında yaşanan hızlı değişimler var olan tüm sabit noktaların ve büyük anlatıların bina edildiği temeli istikrarsızlaştırmakta, risk ve belirsizliğe neden olmaktadır. Bu belirsiz ve güvensiz durum altında güvenli bir liman arayan bireyler, eski bağlılık ve kimliklerine yeniden yönelmektedirler. Dolayısıyla, söz konusu türden bir yönelim içindeki insanlar için kültürel kimliğin, yaşanan belirsizliklere karşı alınan bir tavır olduğu öne sürülebilmektedir (Duman, 2014). Bu belirsizlik ve güvensizliğin hâkim olduğu kaotik ortamda etnik, dini temelli çatışmalar ortaya çıkmış ve bazı devletler parçalanma riskiyle karşılaşmışlardır. Dolayısıyla küreselleşmenin her bir devletin içindeki farklı etnik kimliklere, kültürel ve politik ayrıcalıklar vermesi çoğunluğa, çoğulculuğa ve çeşitliliğe imkânlar sağlaması beraberinde kutuplaşmaya neden olan farklılaşmalara yol açmakta ve bu durumda ülkelerin bölünme riskini ortaya çıkarmaktadır. Küreselleşme, sermayenin dünyada akabileceği tüm mecralara yayılmak suretiyle politik güçlere de etki edebilecek boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Sınırsız gibi görünen bu ekonomik ve politik güç birliğinin önündeki en son engellerden biri olarak algılanan ulusal sınırlar da aşındırılmaya gayret edilmektedir.

4.2. Kimlik İnşa Çabaları Sürecinde Ortaya Çıkan İnsan Hakları İhlalleri

Son yıllardaki artan ulaşım ve iletişim teknolojilerinin de etkisiyle din, ırk, mezhep ve benzeri temellere dayalı toplumsal hareketler hem içerden

hem dışardan müdahaleye her zamankinden çok daha açık bir duruma gelmiş bulunmaktadır. Bu tür girişimlerde bulunan topluluklar, birbiriyle, teknolojinin sunduğu çeşitli iletişim araçlarını kullanarak faaliyetler yürütmektedirler. Söz konusu faaliyetlere, olumsuz amaçlar doğrultusunda iştirak etmek ya da sızmak çok da zor olmamaktadır. Bu durum ise, ulus devletlerin önceliklerini, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen küresel güçler için çeşitli fırsatlar vermektedir. Özellikle medyadaki tekelsel güçleri sayesinde, geniş halk kitlelerini kolayca manipüle edebilme kabiliyetine sahip küresel güçler, insani görünüm altındaki her tür durumdan kendi menfaatleri doğrultusunda yararlanma yoluna gidebilmektedirler. Bu nedenle özellikle ulus devletlerin, insancıl talepler karşısında hem duyarlı hem de ihtiyatlı bir biçimde yaklaşması, provokasyonlara ve istismara açık alanları azaltma konusunda gayret etmesi gerekmektedir.

Günümüz toplumsal hareketlerinde, etnik kırımlara varan çok farklı boyut ve bağlamlardaki kimlik anlayışlarının kendisine hareket alanı bulabildiği görülebilmektedir. Örneğin dünyanın bazı bölgelerinde farklı inançlara sahip insanların evleri, işyerleri kundaklanmakta, zorunlu göçe zorlanmaktadır. İşkence ve ölüme varan müdahalelere maruz kalmaktadırlar. Dijital olanakların arttığı çağdaş dünyada, söz konusu “kimlik” temeline dayalı etnik temizlik, insanlığın gözü önünde açık bir biçimde cereyan etmektedir. Ayrıca Avrupa’nın birçok ülkesinde aşırı sağın yükselişi nedeniyle yabancıların yaşama haklarına, işyerlerine, evlerine, kamplarına, ibadethanelerine yönelik saldırıların artması kaygı verici boyutlara ulaşmış bulunmaktadır. Küreselleşmenin ekonomik, politik ve askeri alanlarına ağırlık verilse de aslında küreselleşmenin en fazla kültür ve kimlik ekseninde dönüştürücü bir etkiye sahip olduğu açıkça görülebilmekte, bu durumu gerek doğrudan ifade eden gerekse ima eden yazılı ve sözlü anlatımlar giderek artmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte faaliyetleri sınır ötesi alanlara kayan uluslararası aktörler, bu faaliyetlerin bir gereği olarak, bölgesel, ulusal ve etnik kimliklerini bir varlık sebebi sayarak küreselleşmeyi geliştirmektedirler. Bu bütünleşme/ayırışma olgusunun geliştirilmesi demektir. Ancak, küreselleşme araçlarının büyük kısmını elinde bulunduran aktörler kendileri için daha çok bölgesel ve ulusal bütünleşmeyi savunurlarken, çıkar ve faaliyet alanlarında (Orta Doğu, Trans Kafkasya veya Afrika, Asya vb.) ulusçuluk ya da etnik ulusçulukla sağlanan bütünleşme/ayırışma hareketlerini desteklemektedirler (Dedeoğlu, 1997). Olumlu gelişen bir kimlik oluşum sürecinde, farklı olanın tanınması vazgeçilmez bir ön koşulu ifade etmektedir. Bu ise Almanya’da –ve aynı zamanda diğer Batı Avrupalı göç alan toplumlarda- Müslümanlar için, Müslüman olmayanlara göre daha zor bir görünüm sergilemektedir (Molthagen, 2017).

Kimlik ve kimlik talepleri karşısında ulusal bütünlüğün ve birlikteliğin sağlanabilmesi için öncelikle bu taleplerin sağduyuyla karşılanması ve demokratik, hukuki zeminde ele alınıp çözüme odaklanması gerekmektedir. Aksi takdirde küresel güçler tarafından empoze edilmeye çalışılan bu talepler sürekli olarak gündeme taşınmakta ve çeşitli biçimlerde provoke edilebilmektedir. Toplumsal olayların, küresel güçlerin yönlendirdiği uluslararası medya tarafından asıl mecrasından saptırılmaya çalışılması, dünya genelinde örneğine sıkça yaşanan olaylar haline gelmiş bulunmaktadır. Bu ise özellikle ulus devlet yapısını uluslararası platformlarda zor duruma düşürebilmektedir. Küresel güçler bu tür toplumsal olayları etki ajanlarını kullanıp kışkırtarak kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedirler.

Çıkardıkları savaşları haklı göstermek adına demokrasiden dem vuran küresel destekli güçler, “terörist” ilan ettiklerinin peşine düşmekten geri durmamaktadırlar. Bu durum ise insan haklarını, erişilmesi zor bir özlem

haline getirmektedir (Belsey, 2013). Küresel destekli güç odakları, ulus devletler içinde var olma çabası gösteren ayrılmacı hareketleri, demokrasi adına desteklediklerini örtük veya açık bir biçimde ifade etmektedirler. Kimi zaman ise bu hareketleri kışkırtarak arzu ettikleri sonucu almaya yönelebilmektedirler. Örneğin Ukrayna'nın fiilen ikiye bölünme sürecinde, Venezuela'da seçilmiş devlet başkanını tanımayan kendini fiilen devlet başkanı ilan eden muhalif liderin Batılı yetkililerce açık bir biçimde desteklenmesi, söz konusu tutumlara belirgin birer örnek teşkil etmektedir.

Kimlik ve kültürle ilgili talepleri demokrasi adına desteklediğini ifade eden Batılı aktörler; ülkelerindeki bu tür talepleri ve kendi çıkarlarına hizmet eden ülkelerdeki bu tür taleplerin de en sert ve acımasız bir şekilde bastırılmasına göz yummaktadır. Bu tür eylemleri bastırmakta insan haklarını ihlal edecek boyutta polis şiddeti sergilemekten kaçınmamaktadırlar. Örneğin İspanya'nın Katalan bölgesinin hiçbir şiddete başvurmaması talepleri karşısında çok sert müdahalelere maruz kalan siyasi liderleri, tutuklanmaktan kurtulmak için ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Hiçbir silahlı, bombalı eylem gerçekleştirilmemiş, bir kişinin bile ölmesine, yaralanmasına neden olmamış eski Katalan lider İspanya hükümetinin tutuklanma talebiyle 2018'de Almanya'da gözaltına alınmıştır (bbcnews.com). Bask bölgesinde seçilmiş belediye başkanları görevlerinden alınarak yerlerine merkezi hükümetçe atamalar yapılmıştır. Söz konusu örnekten de anlaşılabilir olduğu üzere, insan hakları konusunda dünyaya yön verme gayretindeki Batılı devletler, takındıkları tavır bakımında çifte standart oraya koymaktadırlar. "Gelişmiş Batı medeniyeti" olarak lanse edilen diğer devletlerden, İspanya'nın tutumuna karşı herhangi bir ciddi tepki, yaptırım vb. gelmemesi, söz konusu çifte standartı açık bir biçimde gözler önüne sermektedir. Oysa dünyanın başka yerlerinde, bizzat terör olaylarına dahil bulunan bireylere yönelik hukuki süreçler yürütülmeye başlandığında, demokrasi, fikir özgürlüğü, insan hakları vb. gerekçelerle söz birliği etmişçesine Batılı ülkeler tepkilerini ortaya koymakta, yaptırım ve benzeri tehditleri gündeme getirmektedirler.

Özellikle Batı dünyasının birçok konuda çifte standart uyguladığı görülebilmektedir. Suudi Arabistan'daki monarşik yönetim nedeniyle resmi söylemin dışındaki herhangi bir görüşün dile getirilmesi mümkün olamamaktadır. Gazeteci Cemal Kaşıkçı'ya yönelik Suudi Arabistan'ın İstanbul Başkonsolosluğunda gerçekleştirilen katletme eylemi, bütün insanlık dışı yönlerine rağmen sorumluları hakkında Batılı ülkelerden herhangi bir ciddi yaptırım gündeme getirilmemiştir (Kışlakçı, 2019). Yüzeysel kınamalarla ve derinlik taşımayan tepkilerle konunun zaman içinde unutulurak gündemden düşmesi amaçlanarak üzeri örtülmeye çalışılmış ciddi bir uluslararası yaptırım ya da somut bir adım gündeme getirilmemiştir.

5. Sonuç

Günümüz toplumlarında kimlik olgusu, küreselleşmenin de etkisiyle belirgin bir "sistem kurucu ve sistem dönüştürücü" nitelik kazanmış bulunmaktadır. Toplumsal kesimlerin, ise kimliğe dayalı çatışma potansiyeli olan konularda çok daha duyarlı olmaya olan ihtiyaçları her geçen gün artmaktadır. Zira bu makaledeki anlatımlarda çeşitli örnekleri sıralanan birçok olayda da açıkça görülebildiği üzere, küresel güçler özellikle kendileri ile tek yanlı bağımlılık içerisine girmeyi kabul etmeyen ülkelere karşı olumsuz tutumlar takınmaktan geri durmamaktadırlar. Gelişmekte olan ulus devletler, sahip buldukları kaynakları, söz konusu küresel güçlerin çıkarları doğrultusunda işe koşmamaları durumunda, yaptırım tehditleriyle karşı karşıya gelebilmekte ve sahip olduğu farklı kimlikler üzerinde sıkıştırılmaya çalışılmaktadır.

Küresel güçlerin kültürel farklılıkları, çıkarları için kullanmasına fırsat vermeyecek şekilde birleştirici ve bütünleştirici bir zenginlik olarak görülmesi yönünde politikaların uygulanması bu kozu onların elinden almaya yardımcı olacaktır. Toplumsal birliğin ve bütünlüğün pekişmesini sağlayacak tüm vatandaşların kendilerini yaşadıkları ülkeye ait hissedebilmeleri için akademik, sosyal, siyasi, ekonomik kısaca her alanda çalışmalar yapılması elzemdir. Bu konuda hem devlet kurumları hem de sivil toplum örgütleri faaliyetler yürütmelidirler.

Devlet kurumlarının yanı sıra sivil toplumun yapacağı çalışmalar, insan hakları konusunda belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Yıkıcı olmamak şartıyla insanların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri imkânların sağlanması, vazgeçilmez bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu konuda oluşabilecek her türlü istismar ya da provokasyonun önüne geçilmesi ise devlet, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin sinerjik bir çabayla karşılıklı anlayış, hoşgörü ve ortaya koyacakları irade sayesinde sağlanabilecektir. Bu talepleri sadece güvenlik boyutuyla görüp askeri tedbirlerle önlemeye çalışmanın olayı daha da derinleştirmekten başka bir işe yaramayacağı dünyanın birçok ülkesinde tecrübe edilmiş gerçekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim, siyaset, ekonomi, sanat vb. hayatın her alanında fırsat eşitliği sağlanarak kendisini farklı gören, tanımlayan insanlarında bu imkânlardan yararlanması sağlanmalı, her gruba eşit ve adil davranıldığı inancı yerleştirilmelidir. Farklı inanç gruplarına mensup bireylerin, inançlarını özgürce yaşayabilmeleri, kendilerini ifade edebilmeleri için her türlü olanağın sağlanması icap etmektedir. Kutsal mekânların devlet desteğiyle restore edilmesi, azınlık topluluklarına ait kamulaştırılmış vakıf mallarının iadesinin sağlanması yönündeki çalışmalara ilave olarak benzer türden olumlu adımlar sürdürülmelidir.

Kimlik temelli olarak ortaya çıkan birçok güncel olay, "açık bilgi kaynağı" olarak ifade edilen medya organlarına sıklıkla yansımaktadır. Bu tür olayların çokça yaşanması, toplumsal algı üzerinde normalleştirici bir etki oluşturmaktadır. Olumsuzluklar, insanlar tarafından normal ya da sıklıkla yaşandığı için de vakayı adiyeler olarak algılanabilmektedir. Küresel güçler, kimlik ve kültürel talepleri, özellikle de kitle iletişim araçlarını profesyonelce yönlendirerek (maniple ederek) kendi çıkarları doğrultusunda tahkim edebilmektedirler. Örneğin silahsız Afrika kökenli bireylerin polis tarafından darp edilmesi gibi bir durumda, olaya müdahil polisler asimetrik bir biçimde himaye görebilmektedir. İnsan hakları ihlalinde bulunan birtakım güçlere karşı işletilmeyen cezai yaptırımlar, belirli çıkarlara engel teşkil ettiği düşünülen kimlik talepleri söz konusu olduğunda en üst cezai müeyyideleri devreye sokacak biçimde işletilebilmektedir.

Açık bilgi kaynaklarına çokça konu olan insan hakları ihlalleri, yakın geçmişteki Dağlık Karabağ harekâtı sürecinde açık bir biçimde gün yüzüne çıkmış bulunmaktadır. Azerbaycan'ın BM tarafından da Ermenistan'ın işgali altında olduğu kabul edilen Dağlık Karabağ bölgesini kurtarma harekâtında, Ermenistan'ın defalarca sivil yerleşim yerlerine füze saldırısında bulunması, terk ettiği yerleşim yerlerini ateşe vermesi, çekildikleri bölgelere mayınlar döşemesi, tuzaklanmış bombalar yerleştirmesi gibi birçok savaş suçu işlemesine rağmen küresel güçler bu suçları sanki karşı taraf işlemiş gibi göstermeye çalışarak Azerbaycan'a asılsız suçlamalar yöneltilmişlerdir. Fransa ve Belçika gibi Avrupa ülkeleri ise Azerbaycan'a karşı çeşitli yaptırımlar içeren tasarımları meclislerinden geçirmişlerdir. Bütün bu çabalara rağmen Dağlık Karabağ'dan silinmeye çalışılan ve kimliğin oluşumuna katkı sağlayan unsurlar, yaklaşık otuz yıl sonra da olsa yeniden aslına rücu etmiştir. Öte yandan; ABD'deki Ferguson olayları, Almanya'daki Berlin olayları, Fransa'daki Sarı Yelekliler protestoları ana akım medyada yetersiz ya da çarpıtılmış biçimde yer bulabilmiştir.

Almanya, Fransa veya ABD polisince, gazetecilerin canlı yayın yapmaları, bölgeden görüntü almaları engellenmeye çalışılmış, hatta bazı basın mensuplarının görsel ve işitsel kayıt cihazları bilinçli bir şekilde tahrip edilmiştir.

Kimlik ve kültürel talepler, farklılaşmanın bilincinde olarak ve çok boyutlu bir bakış açısı doğrultusunda (sadece askeri, güvenlik perspektifinden değil, sosyo-ekonomik, kültürel vb.) yaklaşmayı gerekli kılmaktadır. Bu türden taleplere, demokratik çözüm yolları üretmeyi amaçlayan ve ortak bir toplumsal uzlaşmayı esas alacak biçimde çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Bu talepleri görmezden gelmek, farklılıkları yok etmeye çalışmak gibi çabalar yerine, her bireyin ve toplum kesiminin, olduğu gibi kabul edilmesi, birleştirici, bütünleştirici anlayışlara yönelim sağlanması zorunluluk arz etmektedir. Ancak böylesi bir uzlaşma kültürü sayesinde bu tür talepler bir toplum için bir risk faktörü değil bir fırsat penceresi olabilmektedir. Ulus devlet içinde kendilerini farklı kimliklerle ifade eden bireylerin yasal taleplerinin dikkate alınması da bu yolla gerçekleşebilmektedir.

Bu makalede günümüz toplumsal yapılarında kendine özgü bir tartışma alanı olan kültür ve kimlik kavramları, insan hakları bağlamında ele alınmış ve farklı görünüşleriyle irdelenmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin demokratik hak ve söylemleri kendi çıkarları üzerinden kurguladıkları ve küresel eşitsizliklerin meşrulaştırıldığı eleştirileriyle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Kimlik tartışmalarının istismar edilen bağlamın dışına çıkartılması gerekliliği, dikkate değer bir boyut kazanmış bulunmaktadır. Giderek artan bireysel ve toplumsal farklılıklar kadar, insanlık tarihinin en yoğun hareketlilikleri ve yer değiştirmeleri de dikkate alındığında, insan haklarına ilişkin temel unsurların yeniden kurgulanması ve işlevsellik kazandırılması ihtiyacı belirginlik kazanmaktadır. Bu manada kimlik politikalarının sistem kurucu ve sistem dönüştürücü rolünün uzun vadede anlamlı katkılar sağlayabileceği kanaatini güçlendirmektedir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Veri, İbrahim Yüksel tarafından toplanmıştır. Analiz, Uğur Keskin tarafından gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasını, Uğur Keskin yapmıştır. Sonuç ve tartışma bölümü yazarlar tarafından ortak olarak yazılmıştır.

Çatışma Beyanı

Çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Destek Beyanı

Bu çalışma için herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Kaynaklar

- Ahmad, F. (2003). *Turkey: The Quest for Identity*. Oxford: Oneworld Publications.
- Altın, Ö. G. (2013). Uluslararası çatışma bölgeleri: Doğu Türkistan ve insan hakları ihlalleri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1), 67-79.
- Aslan, S. ve Alkış, M. (2015). Osmanlı'dan cumhuriyete geçişte Türkiye'nin modernleşme süreci: Laikleşme ve ulusal kimlik inşası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 18-33.
- BBC (2020, 10 Aralık). Eski Katalan lider Carles Puigdemont Almanya'da gözaltına alındı [Haber]. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43532923>.
- Belsey, C. (2013). *Postyapısalcılık* (N. Örgü, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- Birinci, G. (2017). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin kısa tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(2), 50-81.
- Bon, G. L. (2020). *Kitleler Psikolojisi* (F. Karaküçük, Çev.). İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Bourdieu, P. (2018). *Bilimin toplumsal kullanımları bilimsel alanın klinik bir sosyolojisi için* (L. Ünsaldı, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Burry, J. B. (1995). *Düşünme ve Söz Özgürlüğü* (A. Başman, Çev.). Ankara: Kavaklıdere Kültür Yayınları.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlayan, E. (2014). *Cumhuriyet'in Diyarbakır'da kimlik inşası (1923-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoban, B. (2009). Küreselleşme sürecinde insan hakları mücadelesi ve yeni toplumsal hareketler. *Marmara İletişim Dergisi*, 15, 121-133.
- Dedeoğlu, B. (1997). Uluslararası sistemde bütünleşme ve ayrışma. (N. Bilgin, Der.). *Cumhuriyet demokrasi ve kimlik* (s.87-94), İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Dekens, O. (2017). *Yapısalcılık* (A. Altınörs, Çev.). İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Doğan, K. (2008). *Cumhuriyet dönemi kimlik inşası*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, Ö. (2006). *Kavram ve düşünce tarihi çalışmaları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Doğan, T. (2019). The impact of refugee crisis on the European Union's identity, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü.
- Duman, M. Z. (2009). Küreselleşme, kimlik ve çok kültürlülük. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 93-112.
- Düger, Y. (2020). Bir insan hakkı ihlali olarak yabancı düşmanlığı ve Rusya'da yabancı düşmanlığının tarihsel kökeni. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 53-72.
- Efendi, A.M. (2021). *Kıssadan Hisse*. İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Fulford, R. (2019). *Anlatının gücü kitle kültürü çağında hikâyecilik* (E. Kardelen, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Gökberk, M. (1999). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gülalp, H. (2007). *Vatandaşlık ve etnik çatışma, ulus devletin sorgulanması*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gül, F. (2013). Bir değer olarak insan hakları ve insan hakları bilincinin gelişiminde demokrasinin rolü. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 9(36), 67-75.
- Güvenç, B. (2009). Kültür kimlik ve kimlikler (G. Pultar, Der.). *Kimlikler lütfen* (s.31-38) Ankara: ODTÜ Yayınları.
- İmıl, M. (2019). Cumhuriyetin milli kimlik inşası ve dil özelinde dini reformasyon çabaları, *Dini Araştırmalar*, 22(56), 409-428.
- Karaman, M. (2019, 8 Kasım). Türkiye'de Dini Kimlik ve Resmi İdeoloji [Yazı], Erişim adresi: http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/227/makaleler/14/arastirmax_227_pp_142_15_pdf
- Kekevi, S. ve Kılıçoğlu, G. (2020, 7 Ağustos). Uluslararası İlişkilerde Kültür ve Kimlik [Yazı], Erişim adresi: <http://yasambilimleri.dergisi.com/makale/pdf/18562295319>
- Keohane, R. O. (1988). International institutions: two approaches. *International Studies Quarterly*, 32(4), 382-392
- Keyman, E. F. (1997). Globalleşme ve Türkiye: Radikal Demokrasi Olasılığı (N. Bilgin, Der.). *Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik* (s.283-294). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Keyman, E. F. (2009). Sistem kurucu ve sistem dönüştürücü bir toplumsal gerçeklik olarak kültürel kimlik olgusunu yeniden düşünmek. (G. Pultar, Der.). *Kimlikler lütfen*, (s.50-59). Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Kışlakçı, T. (2019, 7 Eylül) Cemal Kaşıkçı Cinayetinde Yeni Kanıt! Delilleri Yok Etmek İçin Konsolosluktaki Odaları Boyamışlar [Haber], Erişim Adresi: <https://www.haberturk.com/cemal-kasikci-cinayetinde-yeni-kanit-delilleri-yok-etmek-icin-konsolosluktaki-odaları-boyamışlar-2178622>.
- Kolçak, H. ve Ercan, O. (2020). Baskı altındaki Uygurlar: Doğu Türkistan'da sürdürülen sistematik insan hakları ihlalleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 126(248), 77-114.

- Kolukırcık, S. (2008). Türk Modernleşme Sürecinde Merkezî Dönüşümü: Yerelden Küresele Yeni Kimlik Arayışları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 133-146.
- Köseoğlu, N. (2018). *Millî kültür ve kimlik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köylü, M. (2018). İsrail'in Filistinli Gençlere Yönelik İnsan Hakları İhlalleri. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi*, 1, 63-95.
- Kuçuradi, İ. (1998). *Uludağ konuşmaları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Milas, H. (2000). *Türk romanı ve öteki: Ulusal kimlikte Yunan imajı*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Molthagen, D. (2017). Dinin Kimlik ve Uyum Bağlamındaki Rolü (M. Açıkgöz, Çev.). (Y. Ahi, E. Karakaş, A. Cıngı, Der.) *Sosyal demokrasinin ve demokrasinin sorunları: "Toplum bilinci liberal kimlikçiliğe karşı"*. (s.125-130), İstanbul: SODEV Yayınları.
- Orwell, G. (2021). *Bin dokuz yüz seksen dört* (S. B. Yılmaz, Çev.), İstanbul: Kapra Yayıncılık.
- Özdemir, Z. ve Çetinkaya, A. (2015). Türkiye'de sosyal medya'da kimlik inşası: Özçekim kullanımı. *Turkish Studies*, 10(14), 597-612.
- Özkiraz, A. (2003). *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*. Konya: Çizgi Kitabevi,
- Sardar, Z. ve Malik, Z. A. (1996). *Hız Muhammed*. İstanbul: AD Yayıncılık.
- Sartre, J-P. (1995). *Edebiyat nedir?* (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Sladek, O. (2020). *Teoriden teoriye Prag Ekolü'nün yapısalcı politikası ve dönüşüm* (B. Dervişcemaloğlu, Çev.) İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sütüoğlu, T. (2015), Sosyal paylaşım ağlarında gençlerin sosyalleşme ve kimlik inşası süreçleri: Facebook örneği. *Folklor/Edebiyat*. 21(83), 125-147.
- Thilly, F. (2016). *Felsefeye yolculuk* (İ. Şener, Çev.) İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Tokgöz Bakıroğlu, C. (2013, Ocak). *Sosyalleşme ve kimlik inşası ekseninde sosyal paylaşım ağları*. Akademik Bilişim 2013 – XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri– Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2020, 10 Aralık), [Tutanak]. Erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>
- Ülken, H. Z. (2020). *Eski Yunan'dan çağdaş düşünceye doğru İslam felsefesi kaynakları ve etkileri*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Wells, H.G. (2020). *Doktor Moreau'nun adaşı* (C. Üster, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2016). *Tractatus Logico-Philosophicus* (O. Aruoba, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Yetim, M. ve Erdağ, R. (2018). Uluslararası ilişkilerde eleştirel söylem analizi: revizyonist söylemin gelişimi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 79-100.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (2020, 10 Aralık), [Yazı]. Erişim adresi: <https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslara-yonelik-saldirilar/253-nefret-sucu-kayitlara-gecti>.
- Yücel, T. (2020). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Yayınları.
- Zinderen, İ. E. (2020). Yeni medyada kimlik inşası: youtuber kimliğine ilişkin bir inceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 415-434.